

**БЪЛГАРСКОТО КНИГОИЗДАВАНЕ И БЪЛГАРСКАТА ХУДОЖЕСТВЕНА
ЛИТЕРАТУРА ПРЕЗ 2017 ГОДИНА – СПЕЦИФИКИ И ТЕНДЕНЦИИ**

ЖАНА С. ПОПОВА

Bulgarian Book Publishing and Bulgarian Literature in 2017 – Specifics and Trends

Jana Popova

Резюме: Обект на изследване в статията са спецификите и проявите на българското книгоиздаване и българската художествена литература през 2017 г. Целта на текста е да се проследят тенденциите в българското книгоиздаване през този времеви отрязък и да се оповестят най-продаваните издания на българската литература. За постигането ѝ се прави анализ на класациите на най-голямата книжарска верига у нас – „Хеликон”, както и на едно от най-развитите български издателства – „Хермес”. Основна задача на изследването е да се анализират данните от тези класации и да се установи каква част от най-продаваните издания за 2017 г. са представители на съвременната българска художествена литература. По този начин се добива представа за тенденциите в книгоиздаването и за изданията, които предизвикват най-голям читателски интерес.

Ключови думи: българско книгоиздаване, българска художествена литература, „Хермес”, „Хеликон”

Abstract: Object of examination in the article is the specificities and activities of Bulgarian book publishing and Bulgarian literature in 2017. The purpose of the survey is to follow the trends in the Bulgarian book publishing and to investigate which are the best selling Bulgarian books during this period of time. In order to achieve this, I am going to analyze the rating of bestseller books of the biggest book store in my country – “Helikon” and also the rating of one of the most developed Bulgarian publishing houses – “Hermes”. The main task of the research is to investigate the data

from these book ratings and to examine which bestseller books in 2017 are representatives of the contemporary Bulgarian literature. In this way we can have better understanding about the specificities and the trends in the modern Bulgarian book publishing and we can examine which books provoke biggest interest in the audience.

Keywords: Bulgarian Book Publishing, Bulgarian Literature, „Hermes”, „Helikon”

2017 е динамична година за българското книгоиздаване и съвременната художествена литература. През този времеви отрязък се установява най-голям читателски интерес към изданията на съвременни български автори от втората половина на ХХІ век.

Целта на изследването е да се анализират данните за най-продавани книги през 2017 г. от класациите на книжарска верига „Хеликон” и издателска къща „Хермес”, както и да се установи каква част от тези издания са българска художествена литература. Основание за избора на тези класации е, че „Хеликон” е най-голямата книжарска верига в България, която точно отразява продажбите на книжния пазар, а издателство „Хермес” е втората най-голяма издателска къща в страната, върху чиято работа е фокусиран и дисертационния ми труд, част от който е настоящото изследване.

Анализ на данни от годишника „Книгоиздаване и печат” и от Националния регистър на издаваните книги в България през 2017 г.

Проучването на данните, представени в класациите за най-продавани книги, изисква добро познание на пазарното поведение. Анализ на пазарната ориентация на съвременното българско книгоиздаване е представен от Алберт Бенбасат в статията – „Що е български бестселър и кой го чете?”. Той заявява следното: „Откакто у нас книгоиздаването заработи пазарно и влезе в обръщение понятието „бестселър“, издатели и търговци се надпреварват да правят книжни класации. Медиите им дават гласност, без това да гарантира точност и безпристрастност на информацията... ако класацията е на дадено издателство, най-много призови места в нея заемат книгите на същото издателство” (Бенбасат, 2017). В стремежа си да популяризират своята продукция на книжния пазар, българските издатели инвестират в създаването на книжни класации, които фаворизират заглавия от техния издателски

каталог. Като алтернатива на тези книжни селекции се появяват класациите за най-продавани книги на големите книжарски вериги. Те точно отразяват пазарното потребление на българския книжен пазар. Тяхната цел е да получат по-голяма гласност и да достигнат до по-широк кръг от потребители. На този принцип са структурирани класациите на книжарска верига „Хеликон” и издателство „Хермес”. Те се възприемат като „огледало” на тенденциите, които преобладават в българското книгоиздаване. Така например, в периода 2010 – 2017 г. се установи, че масовата българска литература преобладава над родната високохудожествена литература. Частичен обрат се наблюдава през 2016 – 2017 г., когато големите български издателства на книжния пазар като „Сиела” и „Хермес” инвестират в появата на по-елитарни български издания от съвременни писатели. Според издателите такъв тип произведения са историческите и социалните романи. Това е причината българската масова и високохудожествена литература да присъства с почти еднакъв брой публикувани издания през 2017 г., насочени към различни видове потребители. Затова е важно да се проучат съвременните класации за най-продавани книги и да се установи какви български издания присъстват в тях. В същото време анализът на съвременното българско масово книгоиздаване и българската художествена литература изисква да се запознаем с параметрите, в които работи книгоиздаването у нас. Затова преди да се изследват класациите на „Хермес” и „Хеликон” за 2017 г., трябва да се проучи какъв е броят на издаваните книги у нас и каква част от тях са българска художествена литература.

За тази цел са анализирани данните от годишника „Книгоиздаване и печат” на Националния статистически институт, както и от официалната интернет страница на Националния регистър на издаваните книги в България. Годишникът „Книгоиздаване и печат” е издание на Националния статистически институт, коетов средата на всяка календарна година излиза с данни за броя издавани книги в България през предходната година, т.е. точна информация за публикуваните издания на българския пазар през 2017 г. излиза в средата на 2018 г. Изданието представя данни за тиражите на чуждестранна и българска литература на книжния пазар, но не прави разбор на нейните жанрови или тематични особености. „Книгоиздаване и печат” не предоставя информация кои издания през съответния период са представители на масовата и високохудожествената литература. Такъв тип анализ може да се направи на база на класациите за най-продавани книги

на книжарски вериги и различни издателства. Този принцип за представяне се прилага от Националния регистър на издаваните книги в България. В неговата класация се включват книги и издатели, регистрирани по системата ISBN за съответната година. Данните на представените тиражи са ограничени само до категориите чуждестранна и българска литература. Техният анализ помага да се изгради реалистична представа за състоянието на българското книгоиздаване и развитието на съвременната българска художествена литература. Всъщност това допринася за придобиването на обща представа за количеството издавани книги у нас и помага да се направи точно сравнение на информацията, публикувана в класациите на „Хермес“ и „Хеликон“.

Според данните от Националния статистически институт: „През 2017 г. са издадени 8640 книги с тираж 4 974 355... По тематични области според признака „предназначение на литературата“ разпределението на изданията по раздели през 2017 г. е следното: художествена литература за възрастни – 3292 заглавия с тираж 1540 000; популярна литература – 1613 заглавия с тираж 928 000...” (Книгоиздаване и печат 2017, 2018: 7-8). От публикуваните данни става ясно, че през 2017 г. книгоиздаването в България е във възход и издателската продукция бележи растеж. Различните писатели имат различни тиражи. Издателската политика в България не предоставя възможност да се проверят тиражите на отделните автори. Това се възприема като поверителна информация във взаимоотношенията издател – писател. Развитие на българската литература се наблюдава и в данните от официалната интернет страница на Националния регистър на издаваните книги в България: „Общи издания за 2017 г. – 10158 книги. Чуждестранна литература – книги 2393. Българска литература – книги 5623” (Йорданова, 2018). Въпреки че в анализираните данни не се съдържа информация каква част от изданията се отнасят към групата на художествената и масовата литература, те присъстват активно на книжния пазар. Това се установи при анализа на годишните селекции на книжарска верига „Хеликон“ и издателство „Хермес“. Изследването на тези класации помогна за анализа на основните прояви на съвременната българска високохудожествена и масова литература.

Анализ на класациите на „Хермес“ и „Хеликон“ през 2017 г.

От началото на XXI век издателство „Хермес“ е един от основните поддръжници на българска художествена литература. Издателската къща помага за утвърждаване на нови

имена от областта на съвременната българска художествена проза и полага усилия за нейното разпространение сред читателската аудитория. Важна особеност при тази класация е, че в нея се включват само книги, издадени от самото издателство през съответния период от време. За разлика от селекцията на книжарска верига „Хеликон“, която се публикува всяка седмица, класацията на „Хермес“ има за цел да представи годишен разбор на своята най-продавана издателска продукция от областта на художествената, нехудожествената и детската литература. Въпреки това ограничение, данните, представени от издателството се приемат като ориентир за състоянието на съвременната литература и тенденциите в книгоиздаването у нас. Така се установява кои издания на високохудожествената и масовата българска литература присъстват на книжния пазар през 2017 г..

Важен елемент от класацията на издателството е, че в първия топ 10 влизат 3 издания на българската художествена литература. Те се отличават с високохудожествени литературни качества, но също така могат да се възприемат като масови произведения. Става въпрос за следните български автори и заглавия: Ивинела Самуилова с романа „Бабо, разкажи ми спомен“, Георги Божинов с „Калуния-каля“ и Недялко Славов с „Камбаната“ (Най-продавани книги на Издателска къща „Хермес“ за 2017 г.!, 2017). Тази селекция има широк спектър от тематични направления и може да се използва като представителна извадка за състоянието на съвременното българско книгоиздаване. В същото време тя показва доминирането на българския роман като предпочитан литературен жанр от страна на издатели и читатели, както и неговите разнообразни тематични направления. От една страна, имаме произведение, което е смесица между социален и исторически роман с елементи на масова художествена литература („Бабо, разкажи ми спомен“ на Ивинела Самуилова), а от друга, високохудожествени исторически романи, които представят определени периоди от българската история – „Калуния-каля“ и „Камбаната“. „Бабо, разкажи ми спомен“ съдържа препратки към миналото, но те са представени повече в социален контекст. Произведенията на Георги Божинов и Недялко Славов пък са с коренно различен характер. При тях историческото служи като рамка, в която се развива действието на целия роман. Тези произведения показват смесицата между високохудожествена и масова литература, като в същото време открояват конкретни тематични направления на съвременната българска художествена проза. В същото време тиражите на самите

произведения са сравнително еднакви. Единствено изключение прави „Калуния-каля” със своите 12 препечатки. Книгите, включени в класацията на „Хермес” се отличават с „размита” граница между тези две литературни направления и демонстрират нуждата на съвременните читатели от жанрови експерименти в областта на литературата.

Тази тенденция се наблюдава и при годишната селекция на книжарници „Хеликон” за 2017 г. От своето създаване през 2012 г. класацията на книжарската верига постепенно се превръща в достоверен източник на информация за тенденциите в художествената и нехудожествената литература у нас. Причината за това е, че селекцията не се ограничава само до собствената продукция. В нея присъстват книги на различни български издателства, като водещ фактор за включване са техните продажби на книжния ни пазар. Колкото по-големи продажби отчитат определени заглавия, толкова по-големи шансове имат да попаднат в класацията на „Хеликон”. Освен това селекцията излиза всяка седмица, като дава възможност на издателите, писателите и читателите да се ориентират в тенденциите на българския книжен пазар. В края на всяка календарна година пък се прави обзор на седмичните класации и се обобщават данните. Така се синтезира информацията за най-продаваните заглавия през конкретната година и се отбелязва посоката за развитие на книгоиздаването и художествената литература.

В изследването се анализира не само годишната, но и месечните класации на книжарската верига. Така например, важно е да се отбележи, че за периода 1 януари – 30 юни 2017 г. в топ 10 на „Хеликон” фигурират шест произведения на българската художествена литература. Това са двата тома на „Чамкория” на Милен Русков, дебютният роман на Константин Трендафилов („Затвори сърце”), два романа-пародия на Никола Крумов („Дневник от панелните блокове” и „Междупанелни войни”), както и книгата на Ивинела Самуилова – „Бабо, разкажи ми спомен” (Топ 50 на „Хеликон” за най-продавана българска художествена литература през 2017 (1 януари – 30 юни) 2017). Част от тях могат да се определят като качествени произведения на съвременната високохудожествена литература – например, романът на Милен Русков. Останалите произведения от класацията имат по-масов характер и изграждат добра комуникационна връзка с читателите. В топ 50 на книжарската верига присъстват още 19 книги на съвременни български автори. Сред тях се отличават две поетични книги, сборници с разкази и новели, както и някои романи, които

балансира „на границата” между сериозна литература и развлекателно четиво. Сред авторите в класацията се открояват имената на Георги Господинов с шестото издание на „Физика на тъгата”, Недялко Славов с „Камбаната”, Стефан Цанев с „Душата ми плаче за сняг”, Божана Апостолова с романа си „Нощта е също слънце” и други. Има представители и на масовата литература, като например Димитър Калбуров и Михаил Вешим, както и представители на публицистиката като Огнян Стефанов и Тошо Тошев. Парадоксално, но от книгите в селекцията на книжарската верига най-голям тираж има историческият роман на Милен Русков, който се определя като представител на високохудожествената литература. Класацията на „Хеликон” е създадена на база на съвременните читателски предпочитания и показва, че в съвременното българско книгоиздаване високохудожествената литература може да съществува паралелно с масовите издания на книжния пазар.

През втората половина на 2017 г. в селекцията на книжарската верига продължават да преобладават различни издания от съвременни български автори. Сред тях се откроява романът на Захари Карабашлиев – „Хавра”, „таблоидната” литература на Венета Райкова („Вендета” и „Инсомния”), историческият роман на Неда Антонова („Първият след Бога – любовта и смъртта на Васил Левски”), сборникът „Моши, моши, Япония” на Юлияна Антонова-Мурата, новото издание на романа „Възвишение” на Милен Русков, книгата за самопомощ на Гергана Брънзова и новото произведение на Васил Пекунов. В класацията отново присъстват представители на високохудожествената литература и „хибридни” произведения на масовата литература. От изброените издания през 2017 г. с най-висок тираж се отличават произведенията на Венета Райкова и романът на Захари Карабашлиев. Така се формира съвременният модел на работа на българското книгоиздаване – то финансира появата на масови издания, защото трябва да задоволява търсенето на по-голямата част от читателската аудитория. В същото време обаче инвестира и в издаването на стойностни български автори. Взаимодействието между масова и високохудожествена литература в съвременните български произведения предопределя до голяма степен и тематичните направления на различните издания.

От анализа на класацията на „Хеликон” за 2017 г. се стига до извода, че това е годината на историческите романи. През този период определени български писатели експериментират

систорически сюжети. Сред тях най-ярко се открояват имената на Милен Русков и Захари Карабашлиев. Съвременните български исторически романи съчетават в себе си факти от историята с елементи от народопсихологията на българина, характерна законкретния исторически период. Именно тези характеристики провокират читателския интерес и изграждат добра комуникационна връзка с потребителите. Всъщност времето селекцията на „Хеликон“ показва разнообразните тематични и жанрови направления, в които се развива книгоиздаването. То се опитва да поддържа читателски интерес към българската художествена литература, като утвърждава имената на нови български писатели. Понякога обаче прекалено либералното отношение към някои български автори в комбинация с желанието за бърза печалба на издателствата води до криворазбрана представа за масова българска литература. Тази деформирана представа се изразява в издаването на книги с пошло съдържание, като най-ярък пример в това отношение са „романите“ на Венета Райкова. И все пак на този етап българското книгоиздаване се намира в относителна хармония и поддържа добропазарно развитие. Успешното издаване на съвременна българска високохудожествена и масова литература е сигнал, че има ясна стратегия за развитие и тепърва ще се доказва като важна част от обществения живот. Поради тази причина през 2017 г. българското книгоиздаване и съвременната художествена литература са във възход, тъй като се идентифицират като важна професионална област от страна на обществото.

Заключение

В резултат на проучването се установи, че тенденциите и спецификите в българското книгоиздаване през този времеви отрязък съответстват на световния издателски модел. В периода 2010 – 2017 г. българското книгоиздаване се стреми да достигне световни стандарти в своите издателски практики, като този стремеж се отчита най-ясно през 2017 г.. В резултат на това то търси баланс между качествената високохудожествена литература и масовата литература. Поддържането на този баланс е важна част от работата на съвременните издателства, тъй като масовата литература води до по-добри финансови резултати. От друга страна, издателствата не трябва да допускат комерсиализация на своята продукция. Те искат да постигнат финансова стабилност чрез издаването на масова литература, но също така се опитват да предлагат по-качествена продукция. Като цяло през

2017 г. съвременното българско книгоиздаване се стреми да постигне баланс между финансовата независимост и задълженията си на културен коректив. Затова издава масова литература, но едновременно с това се опитва да съхрани стойностните издателски традиции и да предлага по-качествена продукция на потребителите. Тези изводи се оформиха на база на анализ на данните от класациите на издателство „Хермес” и книжарска верига „Хеликон”.

Първият извод от проучването е, че българското книгоиздаване инвестира много ресурси в издаването на масова художествена и масова нехудожествена литература. По този начин издателствата печелят повече, което гарантира тяхното стабилно позициониране на книжния пазар. *Вторият извод* е, че българското книгоиздаване насърчава появата на съвременна българска художествена литература, като помага да се утвърдят имената на нови писатели. Това е причината за доброто развитие на съвременната българска художествена литература през последното десетилетие и превръщането ѝ в конкурентоспособна на преводната чуждестранна литература. През 2017 г. на българския книжен пазар се появяват различни български автори, които не само успяват да предизвикат читателски интерес, но дори и задминават по продажби изданията на чуждестранната литература. Това е признак за положителното развитие на родната художествена литература и прилагането на успешни издателски практики от страна на големите издателства.

В резултат на анализа на тенденциите и спецификите в съвременното българско книгоиздаване, се оформиха няколко препоръки за неговото по-успешно развитие. Първата е да не се занижават критериите на подбор. Родното ни книгоиздаване не би следвало да допуска стремежът към по-голяма печалба да се превърне във водещ мотив при подбора на издания. Втората е издателите да продължат да подкрепят издаването на съвременна българска художествена литература. На българския книжен пазар трябва да се предлагат качествени издания на талантиливи български писатели. Прилагането на тези препоръки в издателските практики ще осигури по-стабилно позициониране на българските издателства на книжния пазар и същевременно ще доведе до спазване на високи литературни стандарти.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

БЕНБАСАТ, Алберт (2017) Що е български бестселър и кой го чете? ВЪВ: в-к „Сега“
<http://www.segabg.com/article.php?id=841764>

ЙОРДАНОВА, Мирослава (2018) Книги и издатели в системата ISBN за 2017 г. (по данни на „Национален регистър на издаваните книги в България“). В: *Национален регистър на издаваните книги в България*. <http://www.booksinprint.bg/Article/PublicView/8a70a196-39d9-49dd-ad77-cfca7830629e>

Книгоиздаване и печат 2017 (2018). София: Национален статистически институт.

Най-продавани книги на Издателска къща „Хермес“ за 2017 г.! (2017). Най-продавани книги на Издателска къща „Хермес“ за 2017 г. <https://hermesbooks.com>

Топ 50 на „Хеликон“ за най-продавана българска художествена литература през 2017 (1 януари – 30 юни). (2017). В: *Лира* <https://lira.bg/archives/137212>